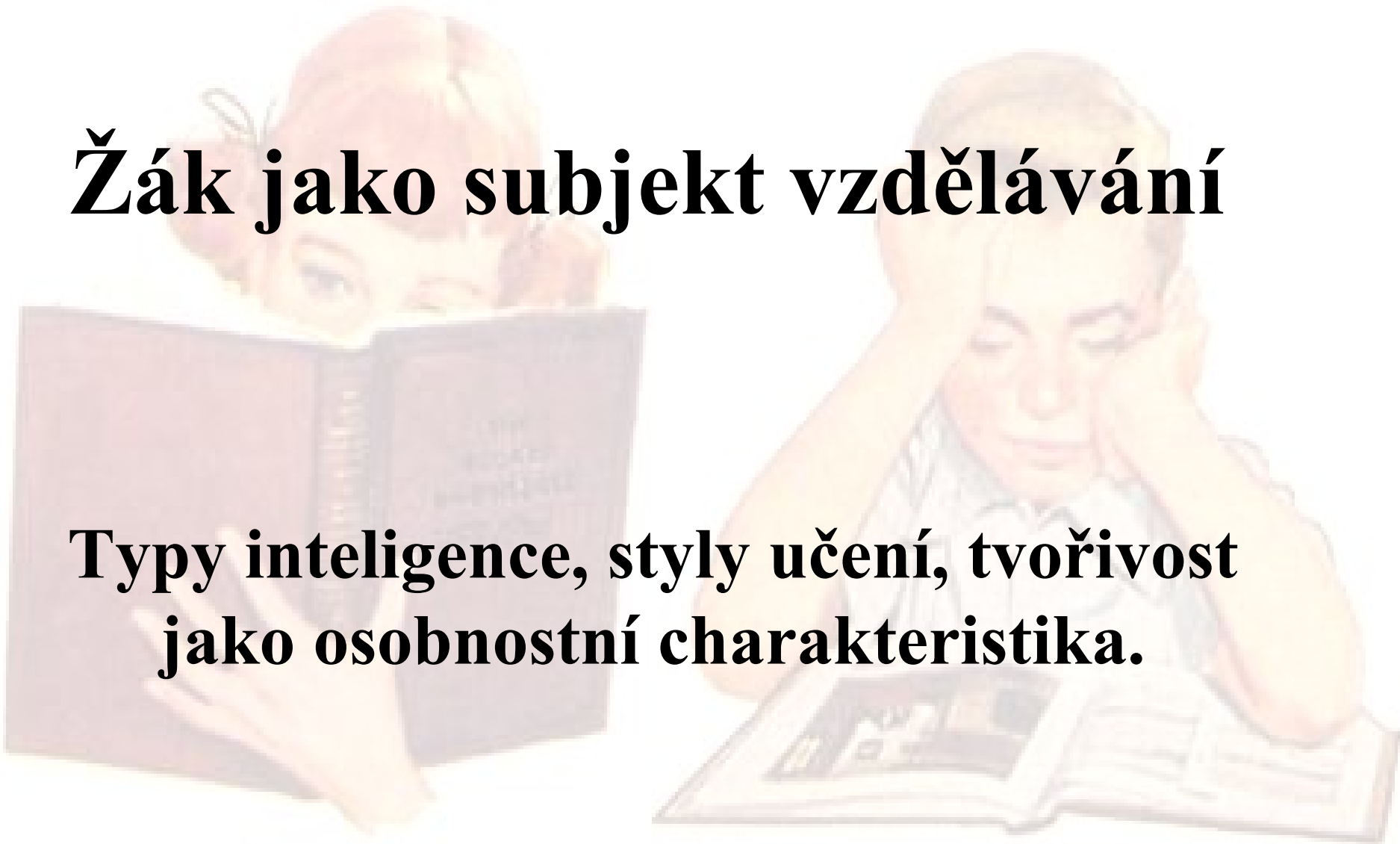

Žák jako subjekt vzdělávání

**Typy inteligence, styly učení, tvořivost
jako osobnostní charakteristika.**

Žák jako subjekt vzdělávání

- Žák je účastník výchovně vzdělávacího procesu
- Žák má svoji osobnost
- Na vnitřních podmínkách osobnosti žáka a učitele, jakož i na kvalitě jejich vzájemné interakce závisí do značné míry i kvalita výchovného působení (Grecmanová, 1999)

Osobnost žáka

- Struktura vlastností osobnosti
 - Vlastnosti výkonové (schopnosti, dovednosti, vědomosti), temperamentové, aktivačně motivační a charakterové
- Osobnost se vyvíjí, protože osobností se člověk nerodí, ale stává.
- Proces formování osobnosti je procesem permanentním a je podmíněn jak faktory biologickými a sociálními, tak vlastní činností jedince.

Otázka vychovatelnosti a vzdělavatelnosti člověka 1/2

- **Výchovný pesimismus** – Na dítě se nemá působit výchovně, protože to nemá smysl nebo je to škodlivé. Dítě se vychovává samo na základě působení svých biologických daností, případně zásluhou podnětného prostředí (J.J. Rousseau, M. Montessori).
- **Pedagogický utopismus** – výchova je příčinou rozdílů mezi lidmi, přeceňování výchovy a nedoceňování ostatních faktorů (J. Locke – tabula rasa).

Otázka vychovatelnosti a vzdělavatelnosti člověka 2/2

- **Pedagogický optimismus** – víra v moc výchovy s ohledem na biologické danosti člověka (J.A. Komenský),
- **Pedagogický realismus** – předpoklad působení všech vnitřních i vnějších faktorů ve vzájemné propojenosti a podmíněnosti, vychovávaný je považován za aktivní prvek, který se sám ovlivňuje a reguluje.

Rozdíly mezi žáky

- Inteligenční
- Národnostní
- Sociální
- Pohlavní
- Věkové
- Vývojové
- Individuální

Intelligence

- Schopnost rozpoznávat vztahy a využívat je při řešení problémů (Fontana, 2003).
- Robert Sternberg – tříložková inteligence (tři subsystemy)
 - Myšlenkové pochody
 - Reakce na nové situace
 - Obratnost v mezilidském styku (Pasch a kol., 2005)

Typy inteligence (Gardner, 1993)

- Howard Gardner uvádí 7 typů inteligence:
 1. Logicko-matematická
 2. Jazyková (lingvistická)
 3. Prostorová (zraková)
 4. Tělesně pohybová (kinestetická)
 5. Hudební
 6. Interpersonální
 7. Intrapersonální

Logicko-matematická

- Zpracování informace probíhá především na základě vnímání struktury logických či matematických vztahů, uspořádávání a třídění předmětů, odhadování jejich množství, chápání číselných symbolů, porozumění jejich významu, kvantitám a číselným operacím.
- Oblíbené činnosti:
 - časté a rychlé počítání aritmetických příkladů z hlavy
 - výpočet šancí a pravděpodobností
 - řešení logických hádanek a problémů
 - šachy, dáma a jiné strategické hry
 - vymýšlení různých experimentů

Jazyková (lingvistická)

- Spočívá ve schopnosti užívat různých stránek jazyka, chápání významu slov a pojmů.
- Oblíbené činnosti:
 - psaní (dopisů, povídek, básní, tvorba časopisu...)
 - čtení
 - vyhledávání informací z novin, encyklopedií
 - snadné zapamatování si jmen, dat, podrobností
 - sdělování a vysvětlování poznatků a názorů
 - vymýšlení fantastických historek, vyprávění vtipů a příběhů
 - řešení i sestavování křížovek, přesmyček

Prostorová (zraková)

- Spočívá ve schopnosti představit si něco, tj. schopnosti přesně vnímat vizuální stránku světa, zpracovat tento počáteční vjem a znovu oživit jeho jednotlivé stránky i bez momentální přítomnosti příslušného podnětu.
- Oblíbené činnosti:
 - umělecké aktivity (výtvarná činnost)
 - kreslení – přesné podoby lidí nebo věcí
 - čtení i tvorba map, navigování
 - užívání nákresů a plánů
 - vytváření názorných schémat jakékoli informace
 - jasné zrakové představy při přemýšlení

Tělesně pohybová (kinestetická)

- Jejím rysem je schopnost obratně používat svého těla jak pro sebevyjádření, tak pro činnosti zaměřené k nějakému cíli (mim, herec, atlet), a dále schopnost dovedně zacházet s předměty.
- Oblíbené činnosti:
 - obliba pohybové aktivity (plavání, turistika,...)
 - úspěchy ve sportech, tanci
 - neustále v pohybu, vrtí se, podupávají si
 - zruční při manuálních, rukodělných činnostech
 - dobře napodobují gesta, chování jiných lidí

Hudební

- Schopnost správně intonovat, pamatovat si melodii, rytmus, tóny a skladbu. Sluchové, rytmické a hudební představy jsou přesné, žák si je snadno vybavuje.
- Oblíbené činnosti:
 - umí hrát a improvizovat na hudební nástroj
 - umí intonovat, pamatují si melodie,
 - rozeznají chybnou intonaci
 - rádi, často a pěkně zpívají
 - udrží rytmus
 - učí se často při hudbě a vyžadují tzv. zvukovou kulisu apod.

Interpersonální

- Schopnost chápat druhé, všímát si chování, pocitů a motivace jiných lidí, rozlišovat mezi nimi, rozlišovat jejich nálady, temperamenty, záměry.
- Oblíbené činnosti:
 - navazování mnoha společenských kontaktů a přátelství
 - četné mimoškolní aktivity
 - zapojování se do skupinových her
 - společná práce v týmu, diskuse, společné řešení problémů
 - naslouchání druhým a diskuse s nimi
 - pomoc druhým při učení a řešení problémů
 - péče o jiné děti, lidi, kteří potřebují pomoc aj.

Intrapersonální

- Spočívá v uvědomění si svého já, ve schopnosti zkoumat a znát své vlastní myšlenky, pocity a motivy vlastního chování.
- Oblíbené činnosti:
 - projevují smysl pro nezávislost nebo mají silnou vůli
 - mají vyhraněné názory
 - jsou rády samy (věnují se svým osobním zájmům, učení, projektům)
 - jdou svou cestou ve způsobu oblékání a chování, zauímají vlastní postoje apod.

Je inteligence vrozená?

- O tomto a jiných problémech spojených s inteligencí píše např. Průcha, *Moderní pedagogika*, 1997.
- V této publikaci najdete rozsáhlou diskusi o tom, co ovlivňuje, případně neovlivňuje stupeň inteligence z pohledu různých výzkumů.
 - Teorie deficitu Jensen, Eysenck)

Sociální rozdíly

- Podle různých výzkumů se podařilo prokázat, že na úroveň školní úspěšnosti má velký vliv rodinné prostředí, zejména vzdělání rodičů, dále kulturní prostředí, ve kterém se dítě vyskytuje, a v některých výzkumech i ekonomická úroveň rodiny
- Viz např. Katrňák, výzkum o vzdělanostní reprodukci v dělnických rodinách
- Bernsteinova teorie determinovanosti vzdělávání (rozvinutý X omezený jazykový kód)

Jazykové rozdíly

- Souvislost se sociokulturním prostředím
 - Nižší vzdělanost rodičů znamená nižší slovní zásobu dětí
- Jiný etnický původ
 - Problém se vzděláváním Romů u nás
 - Turecká menšina v Německu
 - Vietnamská populace u nás

Pohlavní rozdíly ve vzdělanosti

Vzdělání	1970		1980		1991		2001	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
Základní	29,3	53,3	23,3	40,1	13,9	24,0	7,8	12,9
Střední	46,7	25,7	48,9	31,7	50,6	34,7	50,5	34,8
Úplné střední	16,8	17,4	18,9	22,9	23,2	32,9	28,3	41,2
Vysokoškolské	6,3	3,0	8,5	4,8	11,2	7,5	12,9	10,6

- Údaje jsou v procentech a vztahují se k ekonomicky aktivnímu obyvatelstvu ČR.
- Chybí 2 řádky tabulky (bez školního vzdělání, bez údaje o vzdělání).

Rozdíly v motivaci k učení mezi pohlavími

Zkoumaná determinanta	Vztah vzhledem k rozdílům v pohlaví
Jasnost profesionální perspektivy (plány na volbu povolání)	Nezjištěny rozdíly mezi chlapci a dívkami
Důvěra ke škole (vzdělávání)	Dívky projevují řidčeji než chlapci krajní nedůvěru
Sebehodnocení vlastních výkonů	Chlapci častěji nadhodnocují své výkony ve škole, dívky jsou v hodnocení svých výkonů kritičtější
Potřeba úspěchu ve škole	Vyjadřována stejně často u chlapců i dívek
Postoj k všeobecně vzdělávacím předmětům	Nezjištěny rozdíly mezi chlapci a dívkami

- Podle výzkumu I. Švandy, 1989

Rozdíly ve vzdělávacích výsledcích mezi pohlavími

Testovaná oblast	Chlapci	Dívky
Matematika	514	504
Čtenářská gramotnost	463	509
Přírodní vědy	515	510
Řešení problémů*	520	513

- Podle dat PISA, 2006
- Výzkum patnáctiletých žáků
- Výsledky jsou v průměrném počtu bodů žáků v ČR

*data z roku 2003

Rozdíly v klasifikaci

- Podle Chráska, 1996

Tab. 4.9 Rozdíly mezi průměrnou klasifikací u chlapců a dívek (7. ročník základní školy)

Předmět	Průměr dívky	Průměr chlapci	Významnost rozdílů
český jazyk	2,47	2,96	ano
anglický jazyk	2,00	2,42	ano
německý jazyk	2,09	2,88	ano
občanská výchova	1,24	1,40	ano
dějepis	2,16	2,43	ano
zeměpis	2,05	2,21	ano
matematika	2,55	2,83	ano
fyzika	2,35	2,58	ano
chemie	2,19	2,61	ano
biologie	2,11	2,37	ano
hudební výchova	1,15	1,47	ano
výtvarná výchova	1,18	1,45	ano
tělesná výchova	1,08	1,18	ano
pěstičství	1,00	1,22	ano
informatika a výpočetní technika	1,23	1,21	ne

Styly učení

- Učební styl popisuje vlastnosti žáka z hlediska toho, za jakých vzdělávacích podmínek je největší pravděpodobnost, že dojde k zamýšlenému učení. Učební styl popisuje, jak se žák učí, nikoli co se naučil (Hunt, 1979)
- Do velké míry souvisí s určitou smyslovou citlivostí – někdo lépe vnímá psané slovo, někdo mluvené, někomu vyhovuje manipulace s předměty
 - Vizuální, verbální nebo kinestetický typ

Dělení stylů učení (Gregorc, 1982)

- **Konkrétně sekvenční** – detailní pečlivá práce, získávání informací podle přímé smyslové zkušenosti
- **Abstraktně sekvenční** – vědecký typ, žák může logicky diskutovat, kriticky analyzovat a zapomenout na oběd – žije v abstraktním, neskutečném světě myšlenek
- **Abstraktně náhodný** – má cit pro krásu, bujnou představivost, ale své nápady prakticky nerealizuje; myšlení je založeno na pocitech, snadno navazuje kontakty s druhými
- **Konkrétně náhodný** – experimentátoři s intuitivním jednáním, ale své řešení problému nedokáží vysvětlit, myšlení je divergentní, rádi riskují.

Dělení stylů učení (N. J. Entwistle) 1/2

- **Povrchový styl** – snaha absolvovat předmět, vyhnout se neúspěchu
 - **Aktivní** – velká snaha se zdánlivým porozuměním učivu
 - **Pasivní** – velmi malé úsilí, pouhá reprodukce informací
- **Utilitaristický styl (vypočítavý)** – snaha dosáhnout co nejlepších známek za každou cenu

Dělení stylů učení (N. J. Entwistle) 2/2

- **Hlubkový styl** – hluboký zájem o učivo
 - **Postupné učení** – systematický postup, zvládnutí podrobností na úkor obecných principů
 - **Souhrnné učení** – obecné principy a integrace poznatků
 - **Pružné učení** – pochopení obecných principů a osvojení si detailů za účelem ilustrace, důkazů a argumentace

Dělení stylů učení (D. Kolb)

	vnímání smysly (pocity)		
aktivní přístup	žáci vnímají konkrétně a aktivně zpracovávají poznatky (pragmatici)	žáci vnímají konkrétně a zpracovávají poznatky reflexivně (aktivisté)	pozorování
	žáci vnímají abstraktně a informace zpracovávají aktivně (teoretici)	žáci vnímají abstraktně informace zpracovávají reflexivně (reflektori)	
	myšlení		

Možnosti diagnostiky stylů učení

- Pozorování žáků při učení
- Procesuální diagnostika postupu při učení pomocí počítače
- Analýza subjektivních výpovědí žáků
- Volný rozhovor se žáky o jejich učení
- Analýza produktů učení žáků (zápisky v sešitě, písemné a grafické práce)
- Dotazník s výběrem nabídnutých odpovědí a posuzovacími škálami (Learning Style Inventory)

Praktický dopad různých stylů učení

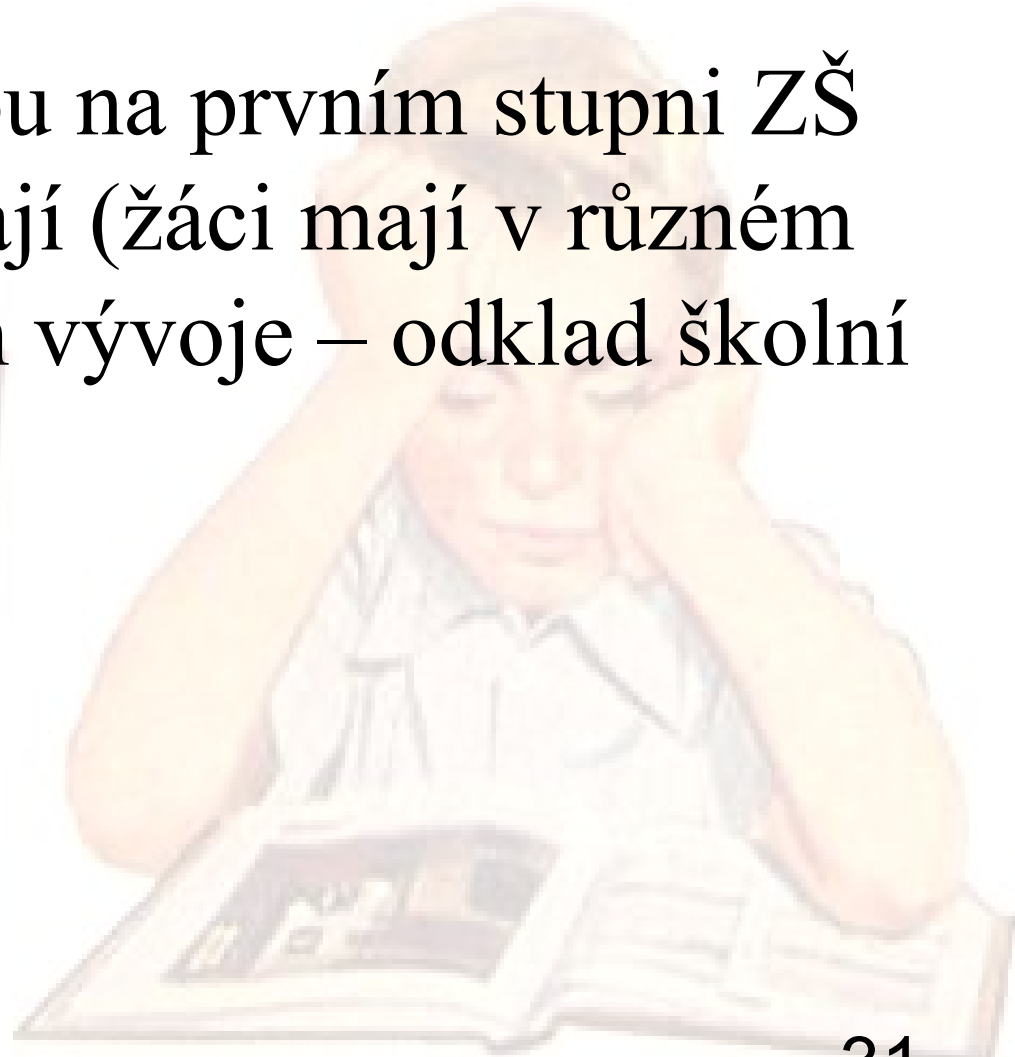
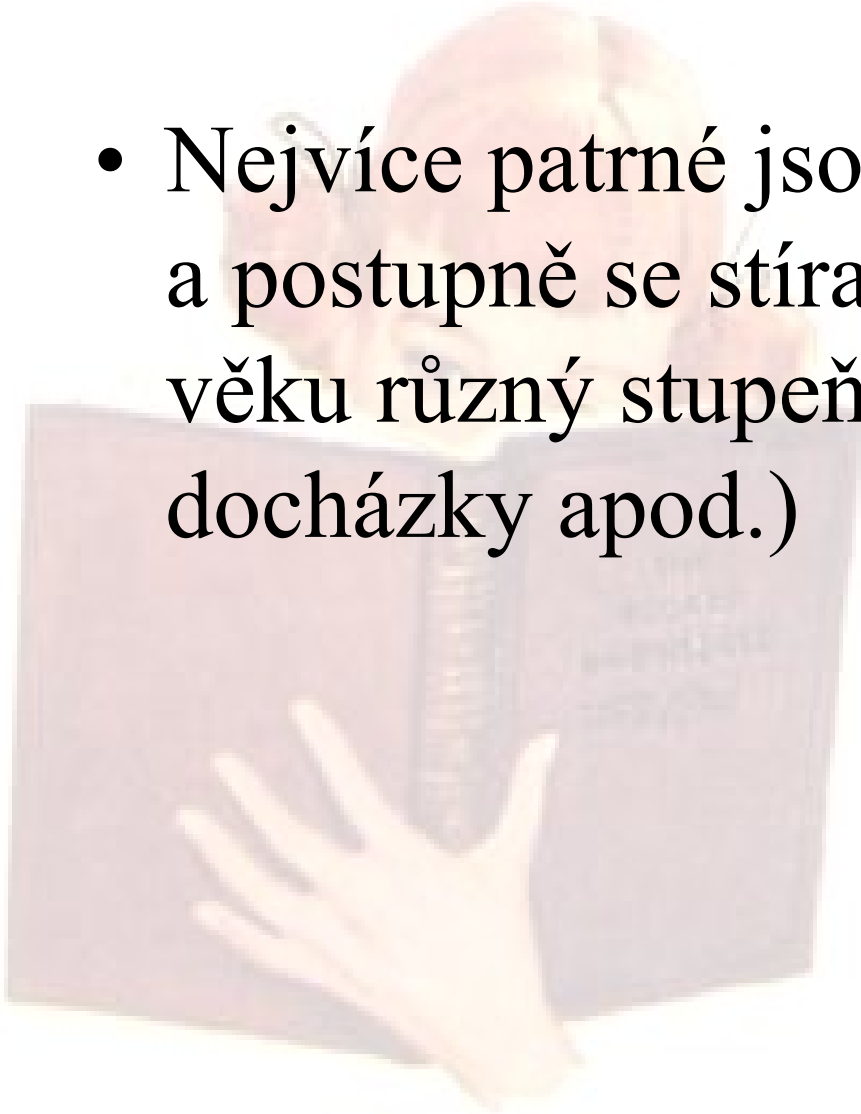
- Učitel by měl znát svůj styl učení
- Neměl by zapomínat na to, že žák může mít jiný styl učení, než on
- Učitel by se měl snažit předávat informace různým způsobem, aby vyhověl těm, kteří lépe vnímají sluchem, zrakově nebo pohybem

Tvořivost jako osobnostní charakteristika

- Tvořivost může být zvláštní druh myšlení, které se vyznačuje původností a pohotovostí, které se oprošťuje od dosavadních způsobů a přináší něco nového.
- V její úrovni se rovněž žáci někdy značně odlišují. Proto je dobré předcházet případnému neúspěchu z nedostatku tvořivosti volbou vhodných úkolů.

Věkové a vývojové rozdíly

- Nejvíce patrné jsou na prvním stupni ZŠ a postupně se stírají (žáci mají v různém věku různý stupeň vývoje – odklad školní docházky apod.)

Individuální rozdíly mezi žáky

- Souvisí s tím, že každý člověk je jiný.
- Dnešní školství by mělo právě na individuální rozdíly mezi žáky klást velký důraz (na rozdíl od směřování k průměru v období socialismu)
- Bloomova teorie mastery learning
 - Všechny žáky lze naučit všemu, ale za rozdílných podmínek (např. více času,...)

Z čeho studovat

- GRECMANOVÁ, Helena, URBANOVSKÁ, Eva, NOVOTNÝ, Petr. *Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků*. Olomouc: Hanex, 2000.
- PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. Praha, 1997.

Úkol č. 3

- STRAKOVÁ, J. Dopad diferenciacie vzdelávacích príležitostí v povinném vzdelávání na vývoj nerovností ve výsledcích žáků v ČR po roce 2000. *Pedagogika*, 2010, č. 1.